

Lénárd András

Az Okos Doboz digitális feladatbank „Kárpát-medence – Külhoni régiók” digitális feladatgyűjteményének szerepe az anyanyelvi nevelésben

Az Okos Doboz rövid története és jelentősége a magyar oktatásban

Az Okos Doboz digitálistananyag-gyűjtemény jól ismert szereplője a magyarországi digitális oktatásnak. Népszerűsége nem kizárólag a pandémiás helyzet miatt elrendelt távolléti oktatás idején betöltött szerepének köszönhető, hiszen már évekkel azelőtt is a legmeghatározóbb tananyagbázisok egyike volt. Az Okos Doboz története 2013-ra nyúlik vissza. Elsőként az általános iskolák alsó tagozatos tanulói számára készültek digitális tananyagok több műveltségterületen, később bővült a kínálat a felső tagozattal, majd a középiskolával is. Megjelentek a nem kimondottan adott tantervi témákhoz köthető tematikus feladatgyűjtemények, többek között a gondolkodás általános képességeit fejlesztő kognitív játékok, az egészségneveléssel kapcsolatos feladatok, a tehetséggondozást segítő blokk, majd a digitális világban történő biztonságos életet segítő feladatok is. A gyerekeknek szóló gyakorlatok mellett mára már tanári modul is szolgálja az oktatást, a tanulók fejlődése egyénre szabottan is követhető, feladatsorok, tudáspróbák, felmérések is készíthetők az Okos Doboz kibővült lehetőségeinek a segítségével. Igazi szakmai közösség jött létre az Okos Doboz égisze alatt, például nagy sikerű országos bajnokságokat is szervezett a fejlesztőcsapat az egyre nagyobb számban érdeklődő tanulók részére.

A 2020-as koronavírus-világjárvány miatt elrendelt távolléti oktatási időszakban igazi mentőövként segítette a pedagógusokat az Okos Doboz az ingyenesen használható feladatsoraival, amelyeket az asztali gépek mellett notebookon, tableten és okostelefonon is használtak a gyerekek, a pedagógusok és a szülők. Mivel az alsó és a felső tagozat, valamint a középiskola szinte valamennyi tantárgyának minden tantervi elemét lefedik feladatok, könnyű volt megfelelő digitális tananyagot találni az adott órák tartalmaihoz. Webanalitikai vizsgálataink is megerősítették, hogy ebben az időszakban ugrásszerűen megnőtt az amúgy is népszerű tananyaggyűjtemény alkalmazásának a volumene.

A határon túli területeket bemutató, a Kárpát-medencei és a magyarországi tanulók számára készített feladatbank

A fejlesztők azonban nem elégedtek meg az eddigi eredményekkel, 2021-ben újabb szegmessel bővült az Okos Doboz kínálata. A magyar kormány által életre hívott Határtalanul program, valamint egyéb, a Kárpát-medence kulturális örökségét bemutató projektek keretében egyre nagyobb igény mutatkozott a határon túli magyarság életét, hagyományait, nyelvjárásait, mondavilágát, a határon túli magyar területek biodiverzitását bemutató tananyagok iránt. Ezek a tartalmak a hagyományosan történelmi megközelítés mellett megjelentek az anyanyelvi, az ének-zenei, a vizuális kulturális és a környezeti nevelés területén is.

A Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárságának támogatásával és stratégiai partnereinek bevonásával 2021-ben intenzív fejlesztőmunka vette kezdetét. A cél mintegy száz darab, a Kárpát-medence értékeit, a határon túli magyarok életét bemutató feladatsor elkészítése volt 6–14 éves tanulók számára a következő régiók bevonásával: Erdély, Felvidék, Kárpátalja, Muravidék, Vajdaság, horvátországi területek. Ezáltal az Okos Doboz olyan tartalmi bővítést kapott, amely egyrészt kiegészítette a feladatok eddigi anyagait, másrészt új, a köznevelésben eddig önálló tartalomként meg nem jelent tananyagokat tartalmazott.

A Kárpát-medence értékeit bemutató feladatok fejlesztői

Az Okos Doboz feladatait mindig is felkészült, képzett fejlesztőket, tanítókat és tanárokat is magában foglaló csapat hozta létre. Az Okos Doboz minden egyes feladatsorának fejlesztésében közreműködtek gyakorló pedagógusok. Sikerült olyan szaktekintélyeket megnyerni, akik egyrészt sokéves szakmai tapasztalattal rendelkeztek, másrészt nyitottak voltak a digitális oktatás kihívásaira, és egyszersmind fogékonyak a digitális tananyagfejlesztő munka feladataira. Érdekes kísérletként néhány leckénél bevontuk a célkorosztályt is néhány 10 éves tanuló személyében, akik speciális nézőpontokkal és szempontokkal egészítették ki a fejlesztőmunka folyamatát.

A határon túli feladatsorok létrehozásában természetesen számítottunk az egyes Kárpát-medencei régiók pedagógusaira is, méghozzá két szempontot is figyelembe véve: egyrészt mint az adott területet jól ismerő, értékeivel tisztában lévő helyi lakosokra, másrészt úgy tekintettünk a határon túli kollégáinkra, mint az egyes országok tanterveibe, illetve az általános fejlesztésbe alpműveltségi elemként illeszthető tartalmakat jól ismerő pedagógusokra. Kihívásként jelentkezett, hogy bár kiváló tanítók, tanárok jelentkeztek, a digitálistananyag-fejlesztésben nem rendelkeztek tapasztalatokkal. Ezért részükre szakmai felkészítéseket szerveztünk. Ezeken bemutattuk az Okos Doboz felépítését, lehetőségeit, az egyes feladatsorok elemeit, egységeit és ezek funkcióit. A fejlesztés speciális ismereteinek átadását illetően képet kaphattak az egyes feladattípusokról, ezek működéséről, az egyes feladattípusok működését szavatoló fejlesztői környezetekről, másképp a feladatmotorokról. A tananyagok elkészítésében részt vevő határon túli pedagógusok felkérésében és kiválasztásában az egyes régiók pedagógusszakmai szervezetei, az Okos Doboz szakmai stábjá és a Nemzetpolitikai Államtitkárság

működött közre. Elmondható, hogy igen érdeklődő, szilárd szakmai alapokkal, többéves gyakorlattal rendelkező, a digitálistananyag-fejlesztés iránt nyitott és fogékony pedagógusokkal sikerült együtt dolgozni a fejlesztés időszakában.

A felkészítés nem merült ki a tananyagfejlesztők képzésében. A Kárpát-medencei feladatsorok elkészülte és publikálása után régiókra bontott webinárium sorozatot szervezett az Okos Doboz szakmai stábjában a határon túli pedagógusok részére, bemutatva a feladatgyűjtemény felépítését, módszertani alapelveit és konkrét példákon keresztül a tanításban, az iskolai életben történő alkalmazás lehetőségeit (1).

Az információs társadalomban megváltozott tanulói jellemzők hatása az anyanyelvi nevelésre

Mind az anyaországban, mind a határon túli régiókban régóta tapasztalják a pedagógusok, hogy laikus kifejezéssel élve: „Ezek a gyerekek már nem olyanok, mint régen!” A digitális kor, az információs társadalom megváltozott környezeti feltételei hatással vannak a tanulók személyiségére, megismerőfolyamataira, tanulási motivációikra és az olyan anyanyelvi területekre, mint az íráshasználat, az olvasási szokások, az élőbeszéd fejlettsége, a szókincs, az írásbeli és a szóbeli helyesírás, a helyesírási készségek stb. (Lénárd 2015).

A hagyományosnak mondott tanulási stratégiák, algoritmusok (például szövegfeldolgozás), szemléltetőanyagok, óravázlatok mintha már nem töltenék be maradéktalanul a szerepüket. Ebből sokan a gyerekek tudására, tanulási motivációira, anyanyelvi részképességeire vonatkozó következtetéseket vonnak le, leginkább negatív irányúakat. Pedig nem igaz, hogy egyértelműen negatív tendenciákról van szó. Ha nem működnek az eddigi stratégiák, módszerek, tananyagok, tankönyvek és feladatsorok, az nem a gyerekek bűne. Sokkal inkább a megváltozott feltételek és az általuk indukált változó tanulói jellemzők tekinthetők okként.

Hiszen a tanulókat sokkal több és gyorsabb inger éri, mint azelőtt. A digitális felületeken, játékokban rengeteg multimediális ingerrel találkozunk, tevékenységeik azonnali visszacsatolást váltanak ki, minden megnyilvánulásukat reakció, például jutalmazás követi, gondoljunk egy számítógépen folytatott játék egyes elemeire. Mivel ez gyors, dinamikus folyamat, gyakran szükségképpen felületesebb is.

Többek között ez a magyarázata annak, hogy az eddigi kötelező olvasmányok, hosszabb, összetettebb szövegek – legyen szó akár szépirodalmi szövegekről, akár a matematikai szöveges feladatok tartalmáról – egyre kevésbé töltik be a szerepüket. Nyilvánvalóan nem járható út a szövegek tartalmának, hosszának, összetettségének az egyoldalú csökkentése, hiszen ez a tartalom, közvetve pedig a képességfejlesztés rovására mehet. Jó válasz lehet azonban, mivel a változást a digitális környezet (is) indukálta, ha a megoldást is a digitális környezetben keressük (Filó–Vigh-Szabó 2019). Az egyik ilyen lehetőség a dinamikus, multimédiás elemeket tartalmazó, azonnali visszacsatolást adó, hibajavítást lehetővé tevő, megfelelő szakmai és módszertani tartalommal rendelkező digitális tananyagok alkalmazása.

Az Okos Doboz tananyagainak pedagógiai jellemzői

A fentebb tárgyalt változó tanulói jellemzők miatt egyfajta stratégiaváltás vált szükségessé az oktatásban. Nyilvánvaló, hogy a tananyagokat és a taneszközöket hozzá kell igazítani ezekhez a megváltozott életkori sajátosságokhoz. Ezt a törekvést jól példázzák az Okos Doboz Kárpát-medencei digitális feladatsorai. Egy-egy régió, határon túli helyszín, természeti jelenség, monda, történelmi személyiség megközelítését eredményesen segíti a multimédia-elemek beemelése. A több érzékszervre ható élénk információk egyrészt előidéznek és fenntartják a motivált állapotot, másrészt segítenek elképzelni, belsővé tenni olyan elvont fogalmakat, amelyekkel a nem az adott régióban élő gyerekek még nem találkozhattak. Az egyes tananyagok részfeladatai megvalósítják az azonnali visszacsatolás lehetőségét, amely nem a pedagógus, hanem a tananyag által koordinált folyamat. A stresszmentes, oldott használathoz nagyban hozzájárul az a lehetőség, amely megengedi a szabad tévedés lehetőségét, azonnali korrekcióra adva módot. A szöveges információk mennyiségét korlátoztuk, erre egyrészt az életkori jellemzők miatt volt szükség, természetesen csak a szükséges mértékben, hiszen a tananyagok a néma, értő olvasás fejlesztésében is nagy szerepet kapnak. Másrészt olyan tananyagokat szerettünk volna készíteni, amelyek többféle digitális eszközön, rugalmasan is alkalmazhatók: a tableten, különösen az okostelefonon való olvashatóság miatt viszonylag tömör, kis helyen elférő szövegekkel kellett dolgozni. A multimediális elemek között helyet kaptak a gyermekek életkori sajátosságaival szinkronban lévő, a témával harmonizáló rajzok, videórészletek, hanganyagok, animációk. A rajzok formavilága igazodik a monda tartalmához, hangulatához. A néptáncok, népdalok bemutatásánál törekedtünk autentikus előadásmódok beemelésére, hiszen a felhasználók által nem vagy csak nagyon kevésbé ismert területekről volt szó. Mivel a fő cél a magyarság értékeinek a bemutatása, megszerettetése volt, időkényszerrel nem alkalmaztunk a feladatok megvalósításában. A tananyagok a digitális pedagógia szóhasználatában *edutainment* (2) elnevezéssel hivatkozott tananyagcsoportba tartoznak, amelyek közös jellemzője a szórakoztató elemek és a tanulást segítő, didaktikai szempontú elemek sajátos elegye. A feladatok egy része ismert játékok – például puzzle, „akasztófa” (amely egy közismert játéktípust jelentett ez esetben, a megnevezést és mindenfajta vizuális utalást természetesen kerültük, egyrészt az életkor, másrészt pedagógiai-pszichológiai megfontolások miatt), szókitaláló, keresztrejtvény – digitális megvalósításai a projekt célkitűzéseiben meghatározott tartalommal. Ugyancsak lényeges elem a mese, a mesei jellemzők, cselekményvonalak beemelése.

Az Okos Doboz Kárpát-medencei feladatcsoport szerepe az anyanyelvi nevelésben

A feladatsorok az anyanyelvi nevelés több területét is szolgálják, és jól beépíthetők mind a szövegfeldolgozás, mind a beszédfejlesztés és a beszédművelés fejlesztési területei közé, mind az olvasóvá nevelés, valamint a helyesírási és az olvasási készség fejlesztésének a folyamatába (A. Jászó 2000). Alkalmasak a nemzeti összetartozás megélésére, a határon túli emberek életének, hitvilágának, szokásainak a megismertetésére is.

A továbbiakban a teljesség igénye nélkül következzen egy-két anyanyelvi fejlesztési terület, megnevezve néhány, ezeken a területeken használható digitális tananyagot az Okos Doboz Kárpát-medencei feladatai közül (3). Természetesen minden feladat több anyanyelvi és egyéb fejlesztési területet is lefed, ez az egyik jellemző erősségük: a komplexitást szem előtt tartva igen sokrétűen alkalmazható gyakorlatokat lehet a gyűjteményben megtalálni. Emiatt látható egy-egy feladat neve esetenként több fejlesztési területnél is. A gyakorlatok mindenképpen megérnek egy kis időt, elmélyedést a pedagógusok részéről, a bemutatott példák megfelelően jelölik ki ennek az ismerkedésnek az irányát.

Az Okos Doboz anyanyelvi feladatai között rövidesen önálló egységként jelennek meg az iskola-előkészítés, illetve az írás- és az olvasástanulás előkészítő időszakának a gyakorlatai is. A Kárpát-medencei feladatok közül is használhatók beszédfejlesztésre az egyes gyakorlatok versei, mondókái, dalszövegei, nem nélkülözve az alkalmazásban az adott szöveg tartalmi és formai vizsgálatát sem (például *Mit játszottunk? Hammas Gyurka szerencséje*).

Hang-betű megfeleltetés, íráshasználat, olvasási készség fejlesztése, jelfunkció tudatosítása komplex feladategyüttesként van jelen mind az előkészítő időszakban, mind a későbbi anyanyelvi fejlesztésben (például *Az orvvadász, Ahol a homok az úr, Kukkantsunk be Kukkóniába!, Erdélyi konyha, Motívumos*).

Az anyanyelvi területen is jelen lévő gondolkodási műveletek fejlesztésének a részfeladataihoz szintén több digitális tananyag is rendelhető. A szövegfeldolgozás során érintünk ok-okozati összefüggéseket, tisztázódnak fogalmak közötti alá-, fölé- és mellérendelő viszonyok, rész-egész viszonyulások, és ehhez jól társíthatók az egyes feladatok akár a tananyagban használt forrás feldolgozásakor, akár indukciós anyagként használva a gyakorláshoz a digitális tananyag által alkalmazott mesét, mondát, dalt, ismeretközlő szövegrészletet (például *A varázsláda kincse, Hiányos dalocska*).

A szókincsbővítés széles lehetőségeit kínálják a népmesék, a mondák feldolgozásakor érintett szavak, kifejezések leggyakrabban az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó, képpel szemléltetett magyarázatai. Külön értéke a feladatgyűjteménynek, hogy megismerhetik a tanulók az egyes régiók tájnyelvi elemeit, nyelvjárásait, ezek szókincsét. Mivel az alsó tagozaton mind olvasásból, mind énekenéből igen sok népmesével, népdallal, népmondával, legendával, sorolóval, mondókával ismerkednek meg a gyerekek, amelyek jellemzően a történelmi Magyarország egyes tájegységeiről származnak, ezeknek a szavaknak a magyarázata, szöveggörnyezetbe ágyazása több fejlesztési cél szolgálatába is állítható (például *A hetési nyelvjárás, A gömöri barlangok és a karszt, Hammas Gyurka szerencséje*).

Az egyes régiók népszokásainak, népviseletének megismerése szintén több célt szolgál: számos népdal, mondóka új értelmet nyer a gyerekek számára a hozzájuk köthető népszokások megismerésével, másrészt ezek a népszokások ünnepek és jeles napok alkalmával feldolgozhatók, eljátszhatók (például *A Lendva-vidék szellemi és tárgyi néprajzi öröksége, Hangszórók-hangszerek, Népi divatbemutató, Népviselet darabjai*).

A szövegelemzés során a lényegkiemelésben, a stilisztikai elemek megfigyeltetésével, tudatos alkalmazásával (például fogalmazás tanítása) egyrészt az irodalmi művek befogadásának megalapozása valósul meg, másrészt az olvasóvá nevelés minden évfolyamon jelen lévő feladatait, a szóbeli és az írásbeli szövegalkotást segíthetik a digitális tananyagok (például *Ahol a homok az úr, Csallóközi és gömöri mesék, mondák*).

Történelmi eseményekkel, személyekkel, helyszínekkel kapcsolatos olvasmányok feldolgozásakor nem a történelmi tények tanítása az elsődleges feladat. A történelmi látásmód kialakításához, az összefüggések felismeréséhez, az időfogalom, valamint a történelmi távlatokban történő gondolkodás fejlesztéséhez azonban nagyban hozzájárulhatnak a történelmi témájú szövegekkel kapcsolatos feladatok (például *A zentai csata, A Rákóczi szabadságharc és Kárpátalja, Elkaplak, holló!, Mondák nyomában, Az ígéret földje*).

A fenti felsorolás korántsem teljes, ám jó képet adhat a „Kárpát-medence – Külhoni régiók” feladatcsoport értékeivel, felhasználhatóságával kapcsolatban. A használhatóságot tovább növelik a tantárgyközi alkalmazhatóság lehetőségei, például projektek tervezése, a nemzeti összetartozás napjának megünneplése, egyéb iskolai ünnepekre való készülés, határon túli osztálykirándulásokra, látogatásokra (Határtalanul program, Erasmus-utak, eTwinning) történő felkészülés alkalmával.

Irodalom

A. Jászó Anna 2000. Az integráció a magyartanításban. *Magyar Nyelvőr* 4: 456–464.

Filó Alexandra – Vígh-Szabó Melinda 2019. IKT-eszközökkel támogatott anyanyelvi nevelés. *Anyanyelv-pedagógia* 4. <https://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=811> (2022. október 20.)

Lénárd András 2015. A digitális kor gyermekei. *Gyermeknevelés* 1: 74–83. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2015.1.74.83>

(1) A digitális oktatás útjain: Okos Doboz módszertani kézikönyv. https://www.okosdoboz.hu/Uploads/OD_modszertani_kezikonyv.pdf (2022. október 20.)

(2) What is Edutainment? – IG Global. <https://www.igi-global.com/dictionary/playing-better-worse/9152> (2022. október 7.)

(3) Okos Doboz Külhoni régiók feladatbank. <https://www.okosdoboz.hu/hu-HU/Hatarontuli#> (2022. október 17.)

Lénárd, András: The role of the "Carpathian Basin – Regions Abroad" digital task collection of the Smart Box digital task bank in mother tongue education

Az írás szerzőjéről

Lénárd András Tamás

egyetemi docens, dékánhelyettes
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest

lenard.andras[kukac]tok.elte.hu

ORCID: 0000-0003-3467-9456